

Джерело: [3]

Водночас, за останні два роки відбулося кілька позитивних зрушень. Запроваджено електронну платформу для обліку гуманітарної допомоги, удосконалено механізми взаємодії між Державною митною службою, Міністерством соціальної політики та Державною прикордонною службою. Розширено можливості для онлайн-декларування та відстеження вантажів, що підвищує прозорість процедур.

На думку автора, для подальшого вдосконалення системи митного контролю гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану доцільно:

1. Створити єдиний реєстр отримувачів гуманітарної допомоги з автоматизованою верифікацією документів.
2. Посилити пост-аудитний контроль за цільовим використанням допомоги з використанням аналітичних інструментів та ризик-моделей.
3. Впровадити механізм міжнародного обміну інформацією з митними адміністраціями країн-донорів (за прикладом ЄС).
4. Розширити цифрову інфраструктуру митниці, забезпечивши інтеграцію даних із системами прикордонного контролю та гуманітарних координаторів.

Таким чином, митний контроль гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану є не лише технічною процедурою, а й елементом забезпечення національної безпеки та довіри міжнародних партнерів до держави. Поєднання швидкості, прозорості та підзвітності є ключовим чинником підвищення ефективності контролю і гарантією того, що гуманітарні ресурси потраплять саме до тих, хто їх найбільше потребує.

Ця робота висвітлює сучасні підходи до митного контролю гуманітарної допомоги під час воєнного стану. У ній розглядаються правові принципи, практичні процедури та основні проблеми, пов'язані з контрабандою гуманітарних вантажів через митний кордон України. Узагальнено міжнародний досвід, визначено позитивні зміни у вітчизняній практиці та запропоновано шляхи підвищення ефективності контролю. Акцент робиться на необхідності збалансування швидкості обробки з дотриманням вимог законності та прозорості.

#### **Література:**

1. Гребельник, О. П., Сагайдак, І. С., Чорна, Т. М., & Борса, В. В. (2023). Гуманітарна допомога в умовах воєнного стану: особливості пропуску через митний кордон України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, (11).
2. Бойко, О. П. (2025). Дослідження підходів до державного регулювання гуманітарної допомоги в Україні.
3. Вигівська, І. М., & Селецька, Д. Я. О. (2022). Особливості митного оформлення гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану в Україні.

**Буряченко А.**

д.е.н., професор, кафедра фінансів імені Віктора Федосова  
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

## **ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ФІНАНСУВАННЯ МІСЦЕВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ**

Реформа децентралізації в Україні стала однією з найуспішніших трансформацій державного управління, спрямованою на зміцнення місцевого самоврядування та підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів. Унаслідок її впровадження громади отримали фінансову самостійність, право розпоряджатися

більшою частиною податків і самостійно визначати пріоритети розвитку. Це сприяло зростанню місцевих бюджетів, модернізації інфраструктури та активнішій участі громадян у прийнятті рішень. Водночас реформа виявила і низку проблем - нерівномірність розвитку громад, нестачу кваліфікованих кадрів та зниження фінансової спроможності в умовах воєнного стану. Зазначимо, що попри ці виклики, децентралізація заклала основу для сталого розвитку територій і формування відповідального місцевого управління в Україні.

В «ідеальному» світі забезпечення місцевої інфраструктури або надання майже будь-якої місцевої послуги було б простим процесом і включало б такі основні етапи: - визначити, чи виправданий проєкт, шляхом проведення стандартного аналізу соціальних вигод і витрат; - враховуючи довгостроковий характер капітальних об'єктів, залучити кошти, необхідні для фінансування початкової вартості інфраструктури; - фінансувати поточні витрати на експлуатацію та технічне обслуговування за рахунок витрат користувачів або інших місцевих джерел доходів.

Дійсно, результат цього процесу відображав би основне, основоположне обґрунтування фінансової децентралізації, яке б базувалось на так званому Принципу субсидіарності (Oates, 1999) та інших, який також іноді згадують як «Теорема децентралізації». Цей принцип стверджує, що державні послуги повинні надаватися найнижчим рівнем влади, який може робити це ефективно. Коли вподобання, рівень доходів та потреб різняться в різних регіонах, місцеві органи влади матимуть найкраще становище для визначення пріоритетів витрат своїх громадян, а покладання обов'язків на найнижчий рівень влади дозволяє адаптувати державні послуги більш точно до конкретних потреб місцевих громадян. Існування кількох місцевих юрисдикцій також дає людям можливість «голосувати ногами», переходячи до юрисдикції, яка найкраще відповідає їхнім вимогам щодо відповідного поєднання державних послуг та податків (Tiebout, 1956), принаймні, коли така мобільність існує. Аналогічно, коли місцевим органам влади доручено відповідальність за витрати, вони повинні мати відповідні доходи на фінансування цих витрат щоб забезпечити збалансування вигод від суспільних благ з витратами. У зв'язку з цим МакЛур (McLure, 1994) запропонував наслідок принципу субсидіарності з боку доходів, який поширює принцип субсидіарності з витрат на податкові розподіли, а саме, податки повинні бути розподілені на найнижчий рівень влади, який може найбільш ефективно збирати податки.

Міжнародний досвід неодноразово показував, що загальні рекомендації, хоча й корисні для висвітлення основних типів міркувань, часто застосовуються зовсім по-різному в різних країнах. Тобто, не існує єдиного «найкращого» розподілу витрат (і доходів) який можна запозичити й використати. Тим не менш, цей досвід також показав, що важливо мати чіткий та стабільний розподіл рівнями бюджетної системи, в якому обов'язки кожного рівня влади є чіткими та однозначними, і в якому існує механізм як для координації забезпечення, так і для вирішення потенційних конфліктів. Особливо важливо дотримуватися, де це можливо, принципу субсидіарності при розподілі функцій

між державними та місцевими рівнями влади. Недотримання цих загальних принципів зазвичай призводить до неповного надання державних послуг на місцевому рівні.

Звичайно, умови, за яких децентралізація фактично «працює» на рівні місцевого самоврядування, повинні бути чітко виписаними та включати такі умови, як: - повинна бути обрана місцева рада; - затверджений на місцевому рівні бюджет; - чіткий розподіл витрат; - місцеві органи влади повинні мати можливість здійснювати певний контроль над рівнем хоча б деяких джерел доходів; - місцеві органи влади повинні мати певні повноваження щодо запозичень; - прозора система грантів; можливість збирати податки; - можливість ефективно надавати послуги; ведення належного бухгалтерського обліку; - центральні органи влади повинні мати можливість контролювати поведінку (у тому числі фінансову) місцевих органів влади. Ці умови допомагають забезпечити стан, за яким місцеві органи влади зможуть реагувати на вимоги місцевих громадян. Однак, ці умови рідко, якщо взагалі, виконуються, особливо в країнах, що розвиваються (Bahl, 2008).

У цьому контексті, якщо місцевим органам влади має бути надана більша незалежність у прийнятті рішень щодо витрат (та податків), то така незалежність повинна поширюватися на їхню відповідальність за виконання планування, фінансування, будівництва, експлуатації та обслуговування всіх капітальних проектів у відповідних сферах, які їм були доручені; тобто, розподіл відповідальності за капітальні витрати повинен відповідати тим самим критеріям, що й розподіл відповідальності за поточні витрати, і здебільшого з тих самих причин. Покладання відповідальності за капітальні витрати на найнижчий рівень влади, який може ефективно ними керувати, підвищить ефективність надання послуг, роблячи ці органи влади більш підзвітними своїм громадянам, звичайно, за умови дотримання тих самих умов, визначених раніше.

Дійсно, така незалежність повинна поширюватися навіть на використання місцевими органами влади запозичень. В принципі, запозичення місцевих органів влади можуть забезпечити значні переваги, які безпосередньо та негайно впливають із застосування принципу субсидіарності до капітальних проектів. Цей принцип вимагає, щоб відповідальність за державні послуги лежала на найнижчому рівні влади, юрисдикція якого відповідає сфері надання послуг. Немає жодної причини, чому цей принцип не повинен застосовуватися до послуг, що впливають з капітальних проектів, так само, як цей принцип застосовується до поточних витрат. Крім того, місцеві позики дозволяють місцевим органам влади тісніше узгоджувати поточні витрати з поточними надходженнями, що є особливо важливим фактором з огляду на тимчасові та неочікувані коливання доходів.

Враховуючи нерівномірний характер інвестиційних проектів, вимога їх фінансування з поточних доходів, ймовірно, буде неефективною та несправедливою, оскільки як нинішнє, так і майбутні покоління не в рівній формі отримають вигоду від капітальних проектів, які тривають кілька років. Безумовно, запозичення місцевих органів влади іноді створювали або принаймні сприяли виникненню значних проблем та у період дії воєнного стану повинні бути практично «заморожені». При цьому, зазначимо, що не дозволяти місцевим органам влади здійснювати запозичення на

розвиток інфраструктури також може призвести до проблем, оскільки місцеві органи влади не будуть відчувати «право власності» над своїми капітальними об'єктами. Відповідно виникає проблема «морального ризику» оскільки мало ймовірно, що вони будуть інвестувати власні ресурси в їх утримання та вдосконалення.

Децентралізація створила умови для розвитку місцевої інфраструктури, адже громади отримали фінансові ресурси та повноваження самостійно визначати пріоритети інвестицій. Однак ефективність цих процесів безпосередньо залежить від достатності фінансування та раціонального використання коштів. Для забезпечення сталого розвитку територій необхідно посилювати фінансову спроможність громад, удосконалювати міжбюджетні відносини та запроваджувати довгострокові програми підтримки місцевої інфраструктури. Таким чином, децентралізація і належне фінансування інфраструктури є взаємопов'язаними передумовами економічного зростання й підвищення якості життя населення.

#### **Література:**

1. Bahl, Roy, and Richard Bird (2008). «Subnational Taxes in Developing Countries: The Way Forward» *Public Budgeting & Finance*, 29 (1), 1-25.
2. McLure, Charles E. Jr. (1994). «The Tax Assignment Problem: Ends, Means, and Constraints» *Australian Tax Forum* 11 (2), 153-183.
3. Oates Wallace (1999). «An Essay on Fiscal Federalism», *The Journal of Economic Literature*, 37 (3), 1120-1149.
4. Tiebout, Charles, «A Pure Theory of Local Expenditures», 64 *J. Pol. Econ.* 416 (1956).

**Великий Є.**

аспірант другого року навчання  
за освітньо-науковою програмою «Економіка»  
Інститут демографії та проблем якості життя  
Національної академії наук України  
Науковий керівник – к.е.н., с.н.с. Позняк О.

## **ТРАНСФОРМАЦІЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Російсько-українська війна спричинила наймасштабнішу міграційну кризу в Європі від часів Другої світової війни. Збройна агресія, руйнування інфраструктури, порушення економічних зв'язків і постійна загроза безпеці зумовили масове переміщення населення як у межах України, так і за її кордонами. У перші місяці війни мільйони громадян були змушені залишити місця проживання, що докорінно змінило соціально-демографічну структуру України [2–3]. Ці процеси мають складний, багатовимірний характер, поєднуючи гуманітарний вимір із політичними та економічними наслідками.

У середині 2022 р. кількість внутрішньо переміщених осіб перевищувала 8 млн. осіб. Найінтенсивніше переміщення відбувалося з прифронтових територій Донецької, Луганської, Харківської, Херсонської, Запорізької та Миколаївської областей до центральних і західних регіонів, а також до столичної агломерації. Уже наприкінці 2024 р. динаміка стабілізувалася і за оцінками Міжнародної організації з міграції, станом на середину 2025 р. в Україні проживає близько 3,7 млн. осіб зареєстрованих як внутрішньо